

thousand hectares or 58% of which apple – 88.1, pear – 10.9, quince – 0.5 %. The analysis of success in developing cultivation of these plants in different countries shows that the general trend is transition to new production technologies which are based on high-intensive types of gardens with a high planting density on low or medium rootstocks. For many years a constant leader in the cultivation of apples and pears remains China which share increased in 2005-2013, respectively, from 38.5% to 49.1 and from 59.0 to 69.2% in the world production. In Ukraine in 2014 the total area of apple and pear plantations at farms of all categories amounted to 115.2 and 14.3 thousand ha, gross yield – 1085.4 and 157.7 thousand tons and yield – 10.8 and 12.4 t/ha. In 2010-2014 the export of fresh pome fruits including apples was 97.5% decreased by 4.9 times (from 99.0 to 20.2 thousand tons). The same tendency was also observed with the import of these fruits (including apples – 90.9, pears and quinces – 9.1%) which fell from 207.1 to 51.8 thousand tons or 4 times.

In recent years in Ukraine, as in other countries, there is a tendency to increase production of pome fruits through the use of modern technological advances. However, the most important problems of functioning national gardening are deterioration of material and technical base and lack of investment resources. Taking this into account the main ways of increasing efficiency of cultivating fruits of these crops are the most full use of scientific and technological capabilities, facilitating access to credit resources, state stimulation of innovative activity of economic entities, etc.

Key words: pome fruit, global production, exports, imports, industrial horticulture.

УДК 631.162:338.434

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

**С.А. Власюк, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва**

Розглянуто стан та проблеми функціонування аграрного ринку, проаналізовано фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств, обґрунтовано чинники, що гальмують даний процес. Запропоновано теоретичні та практичні підходи щодо залучення як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування.

Ключові слова: фінансове забезпечення, банківське кредитування, вексельне фінансування, аграрні розписки, лізинг, державне фінансування, зовнішні запозичення

Постановка проблеми. Під час будь-якої політичної та економічної ситуації в Україні, незважаючи на низький рівень розвитку матеріально-технічної бази; нерівномірність розвитку територій; низьку забезпеченість підприємства власними оборотними засобами; значні суми дебіторської заборгованості та мобілізація оборотних засобів у капітальні вкладення; низький рівень розрахункової дисципліни; відсутність ефективного механізму фінансового забезпечення – виробництво сільськогосподарської продукції було єдиним сектором економіки, який демонстрував позитивні тенденції розвитку. Актуальність пошуку інструментів фінансового забезпечення в агропромисловий комплекс зростає за необхідності усунення впливу фінансової кризи, підвищення темпів економічного зростання й не

допущення подальшого зниження життєвого рівня населення України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пошуку оптимальних шляхів фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств висвітлюється у працях таких відомих вчених як В. Алексійчук, О. Гудзь, М. Дем'яненко, С. Колотуха, О. Непочатенко, П. Саблук, В. Савчук, П. Стецюк, М. Федоров та ін. науковців. Проте динамічний розвиток вітчизняної економіки потребує постійного наукового пошуку в даному напрямі.

Метою даного дослідження є обґрунтування альтернативних джерел фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств для подальшого їх використання у процесі простого та розширеного відтворення виробництва.

Методика досліджень. У процесі дослідження використано такі наукові методи: монографічний – для розгляду джерел фінансового забезпечення аграрного сектору; статистико-економічний – для оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку кредитування; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Результати досліджень. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств передбачає використання всіх можливих джерел формування фінансових ресурсів. Підґрунтям цього виступає органічне поєднання джерел, форм та методів фінансування. Для забезпечення безперервної діяльності сільськогосподарського підприємства необхідним є забезпечення декількох альтернативних джерел фінансування, які не виключають одне одного та можуть бути використані одночасно. Організація формування структури джерел фінансового забезпечення являє собою суперечливий процес, який залежить від багатьох чинників, серед яких ритмічність та своєчасність надходжень коштів у певний відрізок часу, напрями розвитку на перспективу, фінансовий стан, склад та структура ринку, доцільність інвестування діяльності в майбутньому.

Власні джерела фінансового забезпечення відіграють важливу роль в організації кругообороту грошових засобів, що забезпечує майнову й оперативну самостійність, фінансову стійкість підприємства. Слід зазначити, що власні джерела є найбільш прийнятними для сільськогосподарських підприємств. Але, зважаючи на скрутне фінансове становище більшості підприємств на даний відрізок часу, їх власні джерела є обмеженими і недостатніми для забезпечення ефективного процесу господарювання.

Нині сільське господарство потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. Проте власні, залучені та позикові інвестиційні джерела товаровиробників недостатні для забезпечення їх потреб. Іноземні інвестиції в аграрний сектор економіки залучаються в обмежених обсягах, а їх частка в загальних вкладеннях поки що незначна [1].

У 2014 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 2 млрд 451,7 млн дол. прямих інвестицій зі 131 країни світу. Країнами ЄС із початку інвестування внесено 35 млрд 576 млн дол. інвестицій (77,5% загального обсягу), з інших країн світу – 10 млрд 340,5 млн дол. (22,5%) [2].

Найбільшим зовнішнім інвестором вітчизняного сільського господарства традиційно виступав Кіпр з 224,2 млн дол., проте обсяг інвестицій протягом останнього року скоротився на 40%. Також істотно

скоротили свої частки США, які вивели 18,7 млн дол. (-49%), Віргінські острови – 13.3 млн дол. (-41%). За 2014 із сільського, лісового і рибного господарств України було виведено більше 245 млн дол. прямих іноземних інвестицій, що складає близько 29% від загального їх обсягу. Незважаючи на це, інтерес до України проявили: Китай, який подвоїв обсяг своїх інвестицій (2,4 млн дол.), Туреччина (1,8 млн дол. або 35%) та Ізраїль (1,8 млн дол. або 235.9%) [3].

За даними Держкомстату, обсяг капітальних інвестицій на розвиток сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних із ними послуг за 9 місяців 2015 року в порівнянні з аналогічним періодом 2014 року збільшилися на 5,8 млрд грн., – до 16,7 млрд грн [2], в основному за рахунок внутрішніх джерел фінансового забезпечення (рис. 1).

Інвестиційні ресурси в аграрний сектор економіки вкрай необхідні для забезпечення економічного розвитку та продовольчої безпеки України. Проте політична та економічна нестабільність в країні суттєво впливають на інвестиційну привабливість аграрного сектору для зарубіжних інвесторів. Формування сприятливого інвестиційного клімату, збільшення обсягів інвестицій є передумовою поступового відновлення економічного зростання країни. Тому інвестиційна державна політика має базуватись на комплексному підході, що поєднує механізми розвитку інвестиційного потенціалу країни, її регіонів та галузей, насамперед АПВ.

Світова продовольча криза нестандартно створює сприятливі передумови для інвестування в аграрне виробництво, зокрема в Україні. Незважаючи на кризовий стан вітчизняної економіки, інвестиційна привабливість сільського господарства залишається високою для українського та зарубіжного бізнесу. Зокрема, Міністерство аграрної політики та продовольства України прогнозує до \$8 млрд інвестицій в агросектор вже до 2020 року [4].

Рис.1. Обсяги залучення інвестицій в аграрний сектор економіки за 2010-2014рр., млн дол.

Нині досить актуальним є питання переорієнтації сільськогосподарських підприємств на ринкові форми фінансування, сутність якого зводиться до пошуку відповідей на три головні питання: які джерела фінансування вигідні для підприємства, куди спрямувати фінансові витрати для досягнення найкращого фінансового результату і як послабити вплив існуючих ризиків при здійсненні господарської діяльності. Проте сукупність проблем, які виникають при розв'язанні цих питань, набагато ширше.

З урахуванням поточних реалій та механізмів стимулювання виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств можна виокремити декілька інструментів фінансового забезпечення, зокрема банківське кредитування, вексельне фінансування, аграрні розписки, лізинг, державне фінансування, зовнішні запозичення тощо.

Кредитування є одним із головних складових механізму фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств за відсутності у них достатніх власних коштів.

Банківське кредитування є одним з основних джерел фінансового забезпечення діяльності підприємств аграрного сектору, оскільки саме воно здійснює активний вплив на раціональне формування засобів підприємства.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 19.06.2015р. 1443 підприємства агропромислового комплексу залучили кредити загальним обсягом 7,6 млрд грн, що у 1,3 рази більше, ніж на відповідну дату 2014 р. (5,6 млрд грн) зокрема: понад 5,4 млрд грн – короткострокові, 1,2 млрд грн – середньострокові та 1,0 млн грн – довгострокові кредити [3].

Проте погашення процесів кредитування має дискретний характер, оскільки незважаючи на позитивні тенденції обсяги банківського кредитування, кількісні та якісні параметри не відповідають потребам економічного поступу галузі. Основними недоліками виступають: відсутність надійного забезпечення; високі ризики кредитних операцій; високі процентні ставки (25-35% у 2015 році); не відповідність структурних змін у мережі фінансово-кредитних інституцій.

До особливих пропозицій банків для аграрних товаровиробників можна віднести вексельне фінансування (з відстрочкою платежу), коли фінансується придбання товарів за допомогою авалювання векселів. При цьому сільгоспвиробникам надається можливість придбати товари у компанії-партнера банку на умовах відстрочки платежу, але сплативши при цьому в кілька разів меншу ціну за притягнуте фінансування, ніж ставка за банківським кредитом.

Вексельна форма кредитування займає суттєву частку кредитних портфелів – від 20-25% в 2014 році до 40% в 2015 році (цільовий рівень) у всіх великих банках, що спеціалізуються на агрокредитуванні. При цьому, загальна величина вексельного портфеля оцінюється в 6-7 млрд. грн.

Проте, розвиток вексельних відносин в аграрному секторі України стримують наступні чинники: ризик непогашення векселів; відсутність стійкого попиту на вітчизняні векселі на фондовому ринку, відсутність вторинного ринку векселів; відносно незначне використання вексельних операцій у середньому та малому бізнесі тощо.

З метою запровадження нової форми кредитування сільськогосподарських підприємств під заставу майбутнього урожаю прийнято Закон України «Про аграрні розписки» [5]. Дана форма кредитування на даний час є найбільш альтернативним джерелом фінансово забезпечення сільгоспвиробників. Розробка механізму функціонування аграрних розписок відбувається за участі Групи Світового Банку та Державного Секретаріату з Економічних Питань Швейцарії (SECO). Цей новий інструмент в розрахунках є більш доступним для середніх і малих сільгосппідприємств та фермерів.

Відповідно до ст. 1 Закону аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. Аграрні розписки можуть видаватися особами, які мають право власності на земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою на законних підставах для здійснення виробництва сільськогосподарської продукції [5].

У вересні 2014 року, на Полтавщині стартував пілотний проект з відпрацювання технології введення в обіг аграрних розписок, згодом до даного проекту приєдналися підприємства Вінницької, Черкаської та Харківської області. Перша аграрна розписка на 32 тонни насіння соняшника була видана 13 лютого 2015 року компанії "ПЗК-агро". Кредитор – сільськогосподарське підприємство "Комбікормовий завод". Договірна вартість розписки – 192 тис грн. [6]. На початок грудня 2015 року, у рамках пілотного проекту було оформлено 10 аграрних розписок на загальну суму близько 40 млн грн. До проекту було залучено більш ніж 470 сільгоспвиробників, а також 50 нотаріусів пройшли відповідну підготовку.

Основними ризиками впровадження аграрних розписок в Україні для виробників аграрної продукції є: неврожай чи втрата врожаю; значна кількість співвласників земельної ділянки; ускладнення взаєморозрахунків не завжди на користь виробника у разі різкого коливання ринкових цін на сільськогосподарську продукцію, яку оформлено під заставу майбутнього врожаю. У той же час, ризиковими чинниками для усіх учасників аграрного ринку є: нерозуміння принципів роботи цього активу на початковому етапі; неготовність правової та судової систем щодо швидкості прийняття рішень; слабкий розвиток інституту виконання судових рішень; відсутність єдиної консолідованої і достовірної бази даних по господарствах, єдиного реєстру земельних ділянок і прав на них тощо [7, с. 48-49].

Отже, механізм функціонування аграрних розписок є реальною прогресивною альтернативою класичному банківському кредитуванню у залученні фінансових ресурсів.

Стрімке зростання обсягів ринку лізингу в Україні супроводжується розвитком окремих його секторів, зокрема, збільшенням інтересу до лізингу сільськогосподарського обладнання. Лізинг, як один із шляхів інвестування економіки, відіграє істотну роль не тільки у забезпеченні технікою агропромислового комплексу, а й у відродженні сільськогосподарського машинобудування [8].

Лізинг як і банківський кредит функціонує на принципах зворотності,

терміновості, платності. По своєму змісту лізинг відповідає кредитним відносинам і зберігає сутність кредитної операції. На кінець другого кварталу 2014 року сільгоспвиробники уклали договорів фінансового лізингу – 23 % від загальної суми укладених договорів підприємств різних галузей (порівняльний період 2013 рік: 17%). Сільськогосподарські підприємства найбільш зацікавлені в програмах, які вигідно поєднують мінімальні початкові витрати з доступними щомісячними витратами. Також одним із важливих питань є встановлення сезонних графіків лізингових платежів, що чітко співпадають з особливостями реалізації аграрної продукції.

Сільське господарство є, безумовно, одною з найперспективніших галузей економіки України, але для свого успішного функціонування потребує зваженої та збалансованої підтримки держави. Основні засади державної підтримки спрямовані на забезпечення стабільного розвитку аграрного сектору національної економіки, послідовності та комплексності втілення державної аграрної політики органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади, окреслено в Законах України та постановах КМУ.

Державна підтримка ґрунтується на національних пріоритетах і узгоджується з необхідністю інтеграції України до ЄС та єдиного світового економічного простору. Основними елементами системи державної підтримки є сукупність організаційних, економічних і правових заходів, які мають на меті підвищення ефективності діяльності аграрного сектору економіки, забезпечення комплексного та стабільного розвитку сільських територій, розв'язання проблем соціальної інфраструктури.

Реалізація бюджетних програм підтримки аграрного сектору України залежить від обсягу коштів, виділених законом про Державний бюджет на відповідний рік і порядку використання коштів щодо окремої програми. Виплати здійснюються через Міністерство аграрної політики та продовольства як головного розпорядника бюджетних коштів.

Так, відповідно до Державного бюджету України, у 2015 р. в порівнянні з попереднім роком відбулось значне скорочення бюджетних програм, направлених на розвиток сільського господарства країни. Зокрема, відбулось зменшення видатків за бюджетними програмами: «Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції» на 17,3%, або на 16,7 млн. грн. (із Загального фонду зменшено на 70,5%, із Спеціального – збільшено на 5%); «Надання кредитів фермерським господарствам» – на 17,5%, або 2,3 млн. грн., а також відміна видатків по програмах «Оздоровлення та відпочинок дітей працівників агропромислового комплексу», «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними». Незмінними залишились видатки за програмами «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі» – 5 млн. грн. та «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу» – 3,8 млн. грн. (табл. 1).

1. Бюджетна підтримка сільського господарства України, тис. грн [9].

Показники згідно з відомчою та програмною класифікаціями видатків та кредитування Державного бюджету	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом		2015р. до 2014р., %
	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.	
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції	63088,6	44510,4	33475,0	35320,0	96563,6	79830,4	-17,3
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі			5000,0	5000,0	5000,0	5000,0	—
Оздоровлення та відпочинок дітей працівників агропромислового комплексу	7500,0				7500,0		-100,0
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними			100000,0		100000,0		-100,0
Державна підтримка галузі тваринництва			888010,7		888010,7		-100,0
Надання кредитів фермерським господарствам			27900,0	25600,0	27900,0	25600,0	-8,25
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу			3818,4	3818,4	3818,4	3818,4	0

Державне фінансування також здійснюється через систему форвардних закупівель Аграрного фонду та Державною продовольчо-зерною корпорацією України.

Аграрний фонд активно просуває систему форвардних контрактів, яка дозволяє отримати доступ до фінансування для посівної і збиральної кампаній сільгосп підприємствам практично будь-якого розміру. Сума авансового платежу становить від 50 до 65% від вартості контракту, розрахованої на основі мінімальної інтервенційної ціни для відповідного класу зернової культури на умовах форвардного контракту. Остаточна ціна розраховується на основі середньозваженої ціни, яка буде складатися протягом трьох торгових сесій на Аграрній біржі або сертифікованих нею акредитованих товарних біржах на дату оформлення покупки зерна, за мінусом отриманого авансу та плати за фінансування на підставі середньозваженої процентної ставки згідно з даними НБУ. Планований загальний обсяг закупівель Аграрного фонду у 2015 році склав 1,2 млн. тонн зерна за форвардними контрактами.

Державна продовольчо-зернова корпорація України одна з найбільших

корпоративних агентів уряду в зерновій галузі, яка направлена на отримання прибутку. Основними завданнями, якої є: ефективно управління державними активами; розвиток потужностей зі зберігання зерна, транспортної і портової інфраструктури; формування і поліпшення іміджу України як провідної держави на світових сільськогосподарських ринках.

В рамках програми закупівель зерна майбутнього врожаю ДПЗКУ профінансувала аграріїв більш ніж на 107 млн грн, завдяки чому їм вдалося провести ряд необхідних технологічних заходів під час весняно-польових робіт [10].

Інший шлях, який можуть обрати для себе аграрії, – залучення дешевших кредитних коштів від іноземних фінансових установ, у тому числі і від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). У порівнянні з традиційним банківським кредитуванням, кредити, залучені від подібних організацій, несуть набагато меншу відсоткову ставку (до 12% у валюті, хоча умови, т.зв. *term sheets*, визначаються індивідуально) і тому є більш вигідними для позичальників. Однак вартість обслуговування таких кредитів, у тому числі і необхідність часто повної перебудови процесів корпоративного управління та фінансового контролю в компанії для відповідності високим вимогам до позичальника, велика (і в грошовому еквіваленті, і з точки зору залучення трудових ресурсів). Крім того, як уже зазначалося, українські позичальники намагаються уникати валютного кредитування.

У 2014-2015 рр. ЄБРР не припиняв кредитування українських аграріїв. Наприклад, згідно з недавнім прес-релізом, у 2015 році ЄБРР надав дочірнім компаніям холдингу Agri Europe в Україні та Сербії фінансування в сумі до 120 млн. євро. Крім того, ЄБРР має намір виступити розпорядником вже відкритої кредитної лінії Європейського союзу в розмірі 90 млн. євро, призначеної для малого та середнього українського бізнесу [11].

Висновки. Незважаючи на зазначену державну допомогу, надзвичайно високі відсоткові ставки та низький рівень технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, останні змушені винаймати сторонні організації для повного або часткового забезпечення комплексу польових робіт та оплачувати їх послуги або після реалізації сільськогосподарської продукції та/або безпосередньо шляхом передачі зернових культур фактично за собівартістю.

Отже, перед сільськогосподарськими підприємствами постає велика кількість важливих питань, вирішення яких є необхідною, але недостатньою умовою розвитку виробництва. Необхідно звернути увагу на те, що жоден із вищезазначених шляхів фінансового забезпечення не може спрацювати сам. Лише постійна взаємодія різноманітних форм та джерел фінансування й державної підтримки дадуть можливість якісних зрушень у аграрній сфері.

Література

1. Гайдуцький А.П. Формування аграрного ринку – шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А. Гайдуцький. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний

ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – *Загол. з екрану*

3. Сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/> – *Загол. з екрану*

4. Мінагрополітики планує залучити близько \$8 млрд інвестицій до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ab.org.ua/>

5. Закон України «Про аграрні розписки» за станом на 11.08.2013р. / Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №50, ст. 695

6. Павленко О. Аграрні розписки як дієвий механізм кредитування [Електронний ресурс] / О. Павленко / Економічна правда. 14.08.2015. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/14/555042/>

7. Андрієвський В.Є. Економічна доцільність впровадження системи кредитування під заставу майбутнього врожаю в Україні [Електронний ресурс] / В.Є. Андрієвський, С.М. Терещук, Н.В. Сеперович. – Режим доступу: http://www.amdi.org.ua/docs/Bulletin/Bulletin_67_April_2012.pdf.

8. Лункіна Т.І. Використання фінансового лізингу на сільськогосподарських підприємствах - запорука ефективного господарювання / Т.І. Лункіна // Облік і фінанси АПК. – 2011. – №4. – С.125–128.

9. Маленька І.М. Фінансова підтримка сільського господарства України: програмний аспект / І. Маленька / Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки : зб. наук. пр. / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв: Вид-во МНУ, 2015. – №6. – С.200-205.

10. ДПЗКУ успішно завершила форвардну програму 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pzcu.gov.ua/>

11. Ведення аграрного бізнесу в Україні 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ucab.ua/>

References

1. Haidutskyi, A.P. Agrarian market formation – way to financial stabilization and investment appeal of agricultural industry. Available at <http://magazine.faaf.org.ua/> (in Ukrainian).

2. Official Site of State Statistics Service of Ukraine. Available at <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian).

3. Site of Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Available at <http://minagro.gov.ua/> (in Ukrainian).

4. Ministry of Agrarian Policy plans to obtain about \$8 milliards of investment until 2020. Available at <http://ab.org.ua/> (in Ukrainian).

5. State Standard №50 – 2013. About agrarian acknowledgments. Kyiv: Supreme Soviet of Ukraine News, 2013. 695 p. (in Ukrainian).

6. Pavlenko, O. (2015). Agrarian acknowledgments as an effective mechanism of crediting. *Economic Truth*, 2015. Available at <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/08/14/555042/> (in Ukrainian).

7. Andriievskiy, V.Ye. (2012). Economic expediency of introduction of crediting systems on bail of future harvest in Ukraine. Available at http://www.amdi.org.ua/docs/Bulletin/Bulletin_67_April_2012.pdf. (in Ukrainian).

8. Lunkina, T.I. (2011). Finance lease use at agricultural enterprises – a guarantee of effective economy. *Accounting and Finance of Agro Industrial Complex*, 2011, no. 4, pp.125-128. (in Ukrainian).

9. Malen'ka, I.M. (2015). Finance assurance of agricultural industry in Ukraine: program aspect. *Mykolaiiv: V. Sukhomlynskyi Mykolaiiv National University*, 2015, no. 6, pp.200-205. (in Ukrainian).

10. State Food and Grain Corporation of Ukraine successfully finished the forward program of 2015. Available at <http://www.pzcu.gov.ua/> (in Ukrainian).

11. Running of agricultural business in Ukraine in 2015. Available at <http://ucab.ua/> (in Ukrainian).

Одержано 02. 11.2015

Аннотація

Власюк С.А.

Альтернативные формы финансового обеспечения сельскохозяйственных предприятий

Актуальность поиска инструментов финансового обеспечения в агропромышленный комплекс растет при необходимости устранения влияния финансового кризиса, повышения темпов экономического роста.

Целью данного исследования является обоснование альтернативных источников финансового обеспечения сельскохозяйственных предприятий для дальнейшего их использования в процессе простого и расширенного воспроизводства деятельности.

В процессе исследования использованы следующие научные методы: монографический – для рассмотрения источников финансового обеспечения аграрного сектора; статистико-экономический – для оценки современного состояния и тенденций развития кредитования; абстрактно-логический – для теоретических обобщений и формирования выводов.

Обосновано, что финансовое обеспечение сельскохозяйственных предприятий предусматривает использование всех возможных источников формирования финансовых ресурсов.

Выявлено, что собственные источники являются наиболее приемлемыми для сельскохозяйственных предприятий, но они ограничены и недостаточны для обеспечения эффективного процесса хозяйствования.

При исследовании установлено, что наибольшим внешним инвестором отечественного сельского хозяйства в 2014 году выступал Кипр с 224,2 млн. долл., Китай, удвоил объем своих инвестиций (2,4 млн дол.), Турция (1,8 млн дол. або 35%) и Израиль (1,8 млн дол. або 235.9%).

Предлагается с учетом текущих реалий и механизмов стимулирования производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий выделить несколько инструментов финансового обеспечения, в частности банковское кредитование, вексельное финансирование, аграрные расписки, лизинг, государственное финансирование, внешние заимствования.

Установлено, что на 19.06.2015р. 1443 предприятия агропромышленного комплекса привлекли кредиты общим объемом 7,6 млрд грн, в частности: более 5,4 млрд грн – краткосрочные, 1,2 млрд грн – среднесрочные и 1,0 млн грн – долгосрочные кредиты. Вексельная форма кредитования занимает существенную долю кредитных портфелей – от 20-25% в 2014 году до 40% в 2015 году (целевой уровень) во всех крупных банках, специализирующихся на агрокредитовании. При этом, общая величина вексельного портфеля оценивается в 6-7 млрд. грн. В сентябре 2014 года, на Полтавщине стартовал пилотный проект по отработке технологии ввода в обращение аграрных расписок, впоследствии к данному проекту присоединились предприятия Винницкой, Черкасской и Харьковской области. Лизинг как и банковский кредит

функціонує на принципах возвратності, срочності, платності. На кінець другого квартала 2014 сільхозпроизводители заключили договорів фінансового лізинга - 23% від загальної сумми заключених договорів підприємств різних галузей. Згідно з Державним бюджетом України, в 2015 порівняно з попереднім роком відбулося значне скорочення бюджетних програм, направлених на розвиток сільського господарства країни. Другий шлях, який можуть вибрати для себе аграрії – залучення дешевих кредитних коштів від іноземних фінансових установ, в тому числі і від Європейського банку реконструкції та розвитку.

Продовжено для фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарські підприємства повинні привертати різноманітні форми та джерела фінансування, які дадуть можливість якісних змін в аграрній сфері.

Ключові слова: фінансове забезпечення, банківське кредитування, вексельне фінансування, аграрні расписки, лізинг, державне фінансування, зовнішнє заїмствоування

Annotation

Vlasiuk S.A.

Alternative forms of financial support of agricultural enterprises

The urgency of searching instruments of financial support in the agricultural sector is increasing, if necessary, eliminating effects of the financial crisis and improving economic growth.

The purpose of this research is to study alternative sources of financial support of agricultural enterprises for their further use in the process of simple and expanded reproduction of activities.

During the study the following research methods are used: monographic – to review sources of the financial support of the agricultural sector; statistical and economic – to assess the current state and development tendencies of lending; abstract and logic – for theoretical generalizations and drawing conclusions.

It is proved that the financial support of agricultural enterprises provides for the use of all possible sources of financial resources.

It was revealed that its sources are the most suitable for agricultural enterprises but they are limited and insufficient to ensure effective process of management.

In studying it is determined that the largest external investor in national agriculture in 2014 was Cyprus (224.2 million USD), China has doubled its investments (2.4 million USD), Turkey (1.8 million USD or 35%) and Israel (1.8 million USD or 235.9%).

It is proposed taking into account current realities and mechanisms to encourage the production of agricultural enterprises to allocate some financial security instruments, especially bank loans, bill financing, agricultural receipts, leasing, public funding and external borrowings.

It is established that on 06.19.2015 1 443 agricultural enterprises have attracted loans totaling 7.6 billion USD, including: more than 5.4 billion USD – short-term, 1.2 billion USD – medium and 1.0 million USD – long-term loans. Bill form of crediting has a significant share of credit portfolio – from 20-25% in 2014 to 40% in 2015 (target level) in all major banks specializing in agro crediting. In this case the total amount of the bill portfolio is estimated at 6-7 billion USD. In September 2014 in Poltava region a pilot project started to simulate the input of technology in circulation of agricultural receipts subsequently enterprises of Vinnytsia, Cherkasy and Kharkiv regions joined to the project. Leasing as a bank loan operates on the principles of repayment, maturity and interest payment. At the end of the second quarter of 2014 farmers have entered into finance leases – 23% of the total amount of concluded contracts in different branches. According to the State Budget of Ukraine in 2015 compared with the previous year there was a significant reduction in budget programs aimed at developing the country's agriculture. Another way which farmers can choose is the attraction of cheap credit funds from foreign financial institutions including the European Bank for Reconstruction and Development.

It is proposed for the financial support of activities agricultural enterprises should involve a variety of forms and sources of financing which will enable qualitative changes in the agricultural sector.

Key words: *financial support, bank lending, bill financing, agricultural receipts, leasing, public funding, external borrowings*

УДК 332.15

АДАПТАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДО ПОСТІЙНО ЗМІННИХ ФАКТОРІВ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

**А.М. Бричко, кандидат економічних наук
Сумський національний аграрний університет**

В статті розглянуто поняття адаптації, фактори внутрішнього та зовнішнього середовища, що впливають на пристосування регіональних економічних систем. Визначено основні характеристики, мету регіональної економічної системи, напрями адаптації та обґрунтовано вплив адаптивного управління на процеси адаптації. Встановлено, що чим раніше в регіоні буде виявлено негативні тенденції, буде можливість пристосуватися до них, тим ефективніше буде функціонувати економіка регіону.

Ключові слова: *адаптація, адаптивне управління, регіональна економічна система, глобалізація, фактори внутрішнього і зовнішнього середовища.*

Постановка проблеми. Процес функціонування і розвитку територіально-господарських систем протікає у взаємозв'язку і завдяки глобалізаційним процесам, універсальним і багатоаспектним тенденціям, що виявляються в різних сферах, які впливають на процеси світового регіонального розвитку і, як наслідок, на регіональні економічні системи держави. Сучасні економічні відносини ставлять перед управліннями задачі, що потребують розроблення нових методів управління, які допоможуть адаптуватись регіональним економічним системам в умовах глобалізації. Своєчасна та ефективна адаптація до постійно змінних внутрішніх і зовнішніх факторів середовища є необхідною умовою підтримки конкурентоспроможного стану, а досягнення встановленої мети є запорукою успіху діяльності будь-якої регіональної економічної системи, тому розгляд даної теми є актуальним сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку адаптації висвітлені такими дослідниками як К.М. Марченкова [2, с. 23-25], І.Ю. Тюкін [3, с.122-126], О.Б. Бабиш [5, с. 45-56], проблеми процесів адаптивного управління розглядав Б.М. Жуков [1, с. 234-245; 4, с. 17-19] та інші. В публікаціях вчених представлено різноманіття поглядів на поняття управління підприємством та його процесами, досліджується процес адаптивного управління регіонів, даються визначення основних понять,